

OSUUSKUNTA

Pieni voima suureksi voimaksi

Käsikirja osuuskunnan jäsenelle

PELLERVO

Teksti:
Työryhmä:

Sami Karhu
Kari Lehto
Olavi Leppänen
Veikko Hämäläinen
Per-Erik Lindström

Sisällys

Katso ja näe – kiinnostu omista asioistasi

Osuuskunta on yritys ja ihmisten yhteisö

Osuustoiminnan hyödyt montaa kautta

Osuuskunnan jäsenyyttä tulee hakea

Omaan osuuskuntaan on syytä tutustua

Sitoutuminen, yhteishenki ja arvot kuuluvat osuustoimintaan

Jäsenten tulee huolehtia osuuskunnan pääoman riittävydestä

Osuuskunnan hallinnointi kuuluu jäsenille

Valmiudet osuuskunnan hallintohenkilöksi

Osuuskunnasta eroaminen, erottaminen ja osuusmaksun palautus

Katso ja näe – kiinnostu omista asioistasi

Kun kohotat katseesi kaupungin kadulla tai kuntakeskuksen torilla, näet lukuisten yritysten liikemerkkejä. Yllättävän moni niistä kuuluu osuustoiminnalliselle eli jäsenomisteiselle yritykselle. Yhdellä vilkaisulla saatat nähdä yhden tai useamman osuustoiminnallisen yrityksen: kaupan, pankin, puunostajan, vakuutuslaitoksen, ravintolan ja hotellin.

Yleensä juuri ne ihmiset, jotka kadulla ja torilla kävelevät, ovat myös monien katukuvassa olevien yritysten paitsi asiakkaita myös omistajia. Kun menee kauppaa sisään, voi huomata, että elintarvikehyllyt vilisevät osuustoiminnallisten yritysten tuottamia maito-, liha ja munatuotteita. Ne ovat tuottaneet alueella toimivien maanviljelijöiden osuustoiminnalliset yritykset.

Kuntakeskuksen rakennuksia saattaa lämmitellä energiaosuuskunta. Sähkön voi toimittaa sähköosuuskunta ja puhelinpalveluista huolehtii puhelinosuuskunta. Kylän vesihuollosta vastaa vesiosuuskunta ja siivous- ja remonttipalvelua tarjoaa työntekijöiden osuuskunta.

Kuulostaa ehkä yllättävältä? Juuri näin kuitenkin on. Suomessa on moderneja, markkinataloudessa hioutuneita osuustoiminnallisia yrityksiä, jotka jäsenet omistavat paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Osa osuuskunnista on kansainvälistänyt liiketoimintaansa, osa toimii hyvinkin paikallisesti.

Osuuskuntia toimii monilla toimialoilla, mutta vahvimmillaan ne ovat elintarvike- ja metsäteollisuudessa, pankki- ja vakuutustoiminnassa sekä kaupan alalla. Osuuskuntia on myös mm. sähkö- ja puhelinliiketoiminnassa. Suomessa toimii myös suuri määrä uusia ja usein pieniä osuuskuntia lähes kaikilla toimialoilla.

Osuustoiminnallisia yrityksiä on kaikkialla maailmassa, mutta Suomi on suhteellisesti vahvin osuustoimintamaa mm. jäsenmäärällä laskettuna. Jäsenomisteinen, taloudelliseen yhteistoimintaan perustuva yritysmalli sopii suomalaisen mentaliteettiin - omin voimin, mutta yhteistoiminnassa.

Osuuskunta on yritys ja ihmisten yhteisö

Osuuskunta on yritys ja osuustoiminta yritystoimintaa. Osuuskunnan tarkoituksena on jäsenten taloudenpidon tai elinkeinon tukemiseksi harjoittaa taloudellista toimintaa siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tai sen omistaman yhtiön tarjoamia palveluita. Osuuskunnan jäsenomistaja on osuuskuntansa asiakas, palvelujen käyttäjä, maanviljelijöiden tuottajaosuuskunnissa raaka-aineen toimittaja, pääoman sijoittaja ja ylin päättäjä.

Kaksoisluonne

Osuuskunta on itsenäisten taloudellisten toimijoiden yhteenliittymä. Se voi olla itsenäisten elinkeinoharjoittajien yhteenliittymä tai yksityisten henkilöiden yhteenliittymä. Yritysmuodoista osuuskunta onkin suorastaan räätälöity taloudelliseen yhteistoimintaan; osuuskunta on jäseniään varten.

Osuustoiminnallisen yrityksen tavallisin yhteisöoikeudellinen muoto on osuuskunta tai keskinäinen yhtiö, mutta joskus myös osakeyhtiö, koska osuustoiminta hyödyntää myös osakeyhtiömallia liiketoiminnan käytännön organisoimiseen. Monet osuuskunnat ovat myös yhtiöittäneet liiketoimintojaan ja vienyt niitä myös pörssiin siten, että osuuskunta tai osuuskunnat ovat pysyneet niiden enemmistöomistajina.

Vakuutustoimialalla toimii keskinäisiä vakuutusyhtiöitä ja vakuutusyhdistyksiä. Niissä vakuutuksenottajat ovat osakkaita, jotka ovat yritykseen nähden omistajaroolissa. Keskinäisyys on vakuutusalan osuustoimintaa.

Osuustoimintayritykset toimivat samojen liiketaloudellisten lakien alaisena kuin muutkin yritykset. Ne tarvitsevat riskipääomaa, markkinoilla menestyviä tuotteita ja palveluita sekä taitavaa johtamista. Osuustoiminnallisen yrityksen tehokkuus ei voi poiketa kilpailevien yritysten tehokkuudesta, jos se aikoo menestyä kilpailussa.

Osuuskunta on kuitenkin hieman enemmän kuin yritys. Se on myös ihmisten yhteisö, johon kohdistuu monenlaisia arvostuksia ja sosiaalisia odotuksia. Sano-taankin, että osuuskunnalla on tämän vuoksi kaksoisluonne. Kumpikin rooli – taloudellisesti terve yrityspuoli ja jäsenten omakseen kokema yhteisöpuoli – ovat tärkeitä osuuskunnan menestykselle.

Osuuskunta uuden yrittäjyyden välineenä

Osuuskunta on moderni yritysmuoto, jolla on yli satavuotinen historia Suomessa. Osuustoiminta on ollut osa Suomen rakentamista kehitysmaasta vauraaksi teollisuusmaaksi. Silti osuustoiminnalliseen yritysmalliin on edelleen latautunut käyttämättömiä mahdollisuuksia Suomen talouden kehittämiseksi ja ihmisten toimeentulon parantamiseksi.

Osuuskuntia on vähemmän kuin osakeyhtiöitä. Osakeyhtiöitä on perustettu erityisen paljon toisen maailmansodan jälkeen. Samaan aikaan osuuskuntien pe-

rustaminen oli vähäistä. Näin osakeyhtiöstä kehittyi huomattavasti tunnetumpi yritysmuoto kuin osuuskunnasta.

Osuuskunta on saavuttanut 1990-luvulta alkaen uudelleen suosiota ja tunnettuutta uuden yritystoiminnan muotona. Vuosittain perustetaan noin 200 uutta osuuskuntaa mitä erilaisimmille toimialoille. Osuuskuntien uuteen tulemiseen on vaikuttanut sen tarjoama matalampi kynnys yrittäjyyteen, yhteisyrittäjyyden tarjoaman verkoston voima, minimipääomavaatimuksen puuttuminen, rajoitettu henkilökohtainen riski ja laajentunut osuuskuntaneuvonta.

Osuuskunnan voi perustaa vähintään kolme luonnollista henkilöä taikka yhteisöä, säätiötä tai muuta oikeushenkilöä. Perustajan on tultava osuuskunnan jäseneksi. Vajaavaltainen tai konkurssissa oleva ei voi olla perustajana.

Hyödyt montaa kautta

Osuuskunnan jäsenyyden perusajatus on samaan aikaan omistaa omaa yritystä ja käyttää sen palveluja. Jäsen pääsee hyötymään osuuskunnan palveluista, päättämään osuuskunnan toiminnan suuntaviivoista ja osallistumaan mahdolliseen ylijäämän jakoon. Osuuskunnan suhde jäseneseen on moni-ilmeinen: jäsen voi olla osuuskunnan omistaja, sijoittaja, raaka-aineen toimittaja, palvelujen ja tuotteiden ostaja, työntekijä ja hallintohenkilö. Osuuskunnan jäsen pääsee näin ”paria pykälää pidemmälle” kuin esimerkiksi pelkkänä asiakkaana, raaka-aineen toimittajana tai kanta-asiakkaana.

Osuuskunnan idea on olla mahdollisimman tehokas ja lähtökohtaisesti paras kumppani jäsenen arvostamisessa ominaisuuksissa. Sijoitetun pääoman tuotto ei ole osuuskunnassa pääasia vaan jäsenten palvelukyky. Tässä suhteessa osuuskunnan tarkoitus poikkeaa osakeyhtiön tarkoituksesta.

Markkinavoiman parantaminen globalisoituvassa talouselämässä

Osuuskunnan perusajatus on koota pienempi voima suuremmaksi voimaksi. Yksilö on vapailla markkinoilla perin pieni toimija, mutta yhdessä toisten kanssa toimien voima kasvaa. Sanonta ”omin voimin, mutta yhdistyneenä” pätee yhä nykyäänkin.

Kuluttajaosuuskunta on asiakkaiden omistama hankinta ja jakelukanava. Niiden avulla kuluttajat voivat hankkia tavaransa ja palvelunsa hinta-laatu-suhteeltaan edullisesti.

Osuustoiminnalliset pankit tarjoavat jäsenilleen ja keskinäiset vakuutuslaitokset osakkailleen heidän tarvitsemia pankki- ja vakuutuspalveluita.

Tuottajaosuuskunta on maanviljelijän omissa käsissä oleva keräily, jalostus ja markkinointikanava. Osuuskuntien avulla maanviljelijät voivat luoda vastavoimaa monikansallisten yritysten mahdille ja kansainvälistyvän talouden aaltoliikkeille.

Osuustoiminnallisia pienyrityksiä toimii lähes kaikilla toimialoilla tarjoten jäsenilleen yhteisin ponnisteluin toimeentuloa ja työpaikkoja.

On tärkeää, että osuuskunnan jäsenet ymmärtävät sen yhteisen voiman, jonka he muodostavat markkinoilla. Yhteistoiminnasta saa sen markkinavoiman, jota hajallaan toimittaessa ei ole olemassa.

Palvelujen saatavuuden varmistaminen koko Suomessa

Osuuskunnilla on merkittävä rooli siinä, että palveluja on tasa-arvoisesti saatavilla koko Suomessa, myös harvaan asutuilla alueilla. Kauppa-, pankki- ja vakuutuspalvelua saa sielläkin, missä liiketoiminnan kannattavuuden edellytykset eivät ole parhaat. Osuusmeijeri hakee ja markkinoi varmuudella jäsenensä toimittaman maidon, vaikka erä olisi pienikin. Osuustoiminnallinen lihatalo hakee epäröimättä teuraat teurastamolle kauempaakin. Sähkö- ja pu-

helinosuuskunnat huolehtivat osaltaan kaikkien kansalaisten energia- ja tietoliikennepalveluista ja niiden kohtuullisista hinnoista.

Kilpailun ylläpitäminen kirittämällä yrityksiä

Osuuskunnat pitävät yllä kilpailua ja kirittävät muitakin yrityksiä hyvään suoritukseen. Tuottajaosuuskunnat toimivat samalla jäsenten kontrollivälineenä siitä, mitä markkinat voivat tuotteista kestävästi ja pitkällä aikajänteellä maksaa. Mitä pilaantuvampi tuote, sitä suurempi kysyntä on osuustoiminnallisille ratkaisuille.

Kuluttajaosuuskuntien avulla osuuskunnan jäsenet saavat viitteitä kaupan suori-
tuskyvystä ja siitä, millä hinta-laatu-suhteella tavaraa voi kuluttajille toimittaa.

Eli kuten sanotaan, kukaan ei pääse vetämään välistä. Raaka-aineentoimittaja tai kuluttaja ei joudu yksioikoisesti maksumieheksi, jos markkinoilla on pulmia.

Hinnan, laadun ja palvelun saatavuuden varmistaminen

Osuuskuntien keskeisin hyöty tulee siitä, että niiden palvelut ovat juuri jäsenten haluamia ja että ne tuotetaan ja myydään jäsenelle kohtuulliseen hintaan.

Osuuskauppa pyrkii olemaan jäsenilleen sijainniltaan ja esillepanoltaan houkutteleva asioida ja hintatasoltaan kilpailukykyinen. Osuustoiminnallinen pankki ja keskinäinen vakuutuslaitos panostavat kilpailukykyisiin rahoituspalveluihin, palvelukykyyn ja luotettavuuteen sekä jäsenten elämänpiirin monipuoliseen asian-
tuntemukseen.

Tuottajaosuuskunta, esimerkiksi Osuusmeijeri, on markkinakanava, joka pyrkii maksamaan maidontuottajille parhaan hinnan, mihin markkinat ja yrityksen tehokkuus antavat pitkäjänteisesti mahdollisuuden. Osuuskunta rakentaa varmaa markkinakanavaa, joka takaa menekin myös vaikeassa markkinatilanteessa.

Osuuskunnan tulee olla mahdollisimman markkinalähtöinen. Sen tehtävä on jalostaa tuote markkinoilla olevaan kysyntään sopivaksi, jotta se kykenee täyttämään jäsenten sille asettaman vaativan tehtävän.

Osuuskuntaa saatetaan arvostella siitä, että sen hintataso ei ole edullisin tai että se ei maksa riittävän hyvää hintaa jäsenten sille toimittamasta raaka-aineesta. Mitä kilpaillummat markkinat ovat, sitä pienemmät ovat hintaerot. Kun kaikki yritykset pyrkivät tällaisessa tilanteessa parhaaseen operatiiviseen tehokkuuteen, hintaerot muodostuvat kapeiksi. Siksi osuuskunta ei voi olla joka tilanteessa edullisin ostopaikka tai paras maksaja raaka-aineesta. Osuuskunta pyrkii pitkällä aikavälillä jäsenille parhaaseen hintatasoon.

Kun osuuskunta menestyy, se jakaa taloudellista hyvää jäsenilleen palvelujen käytön suhteessa. Tämä merkitsee, että hyöty koituu niiden hyväksi, joiden työn ja toiminnan tuloksena se on saavutettu.

Elinkeinon kehittäminen

Osuuskunnat hakevat sellaista yrityskokoa ja liiketoiminnan volyyymiä, että ne kykenevät täyttämään pitkäjänteisesti jäsenten odotukset. Osuuskunta pyrkii olemaan hyvä kumppani jäsenilleen myös sukupolvien yli.

Tuottajaosuuskunnat kantavat erityistä huolta jäsenen elinkeinon pitkäjänteisestä kehittämisestä. Esimerkiksi osuustoiminnallinen meijeri-, liha- ja metsäteollisuus sekä munapakkaamotoiminta käyttävät merkittäviä voimavaroja siihen, että koko elintarvike- ja metsäketjulla maa- ja metsätalalta alkaen on tulevaisuus.

Bonukset palkitsevat sitoutumisesta

Monet osuuskunnat maksavat sitoutuneille jäsenille bonuksia, joilla palkitaan osuuskunnan palvelujen käytöstä. Hyvin rakennettu bonusjärjestelmä lisää jäsenten asiointia osuuskunnan kanssa ja parantaa näin osuuskunnan toimintaedellytyksiä. Yhteisestä sitoutumisesta hyötyvät kaikki jäsenet.

Tuottajaosuuskunnassa jälkitili on asiallisesti sama kuin bonus. Se on kuukausittain maksetun hinnan oikaisuerä.

Bonusjärjestelmä on ollut tavalla tai toisella käytössä osuuskunnissa alusta alkaen. Bonukset ovat jäsenelle yksi tapa saada taloudellista etua osuuskunnasta. Bonusjärjestelmä sopii hyvin osuustoimintaan, sillä osuuskunnan ydintarkoitus on jakaa hyötyjä osuuskunnan palveluiden käytön suhteessa.

Osuuspääomalle korkoa

Erityisesti suuremmat osuuskunnat maksavat nykyään yleisesti korkoa osuuskuntaan sijoitetulle osuuspääomalle. Koska jäsenten pääomapanokset voivat vaihdella varsin paljon, on kohtuullista, että osuuskunnan toiminnalle välttämättömästä osuuspääomasta maksetaan korvaus osuuspääoman koron muodossa. Vaikka pääoman tuotto ei ole osuuskunnan pääasia, korot ovat yleensä kilpailukykyisiä monien muiden sijoitusmuotojen tuottojen kanssa.

Osuuskunnat saattavat tarjota jäsenilleen myös muita sijoitusmahdollisuuksia, kuten mahdollisuuden merkitä lisäosuuspääomaa tai sijoitusosuuspääomaa.

Osuuspääoman korko on veronmaksajakohtaisesti verovapaata 1.500 € asti. Tämän ylittävältä osalta korko on 30 prosentin osalta verovapaata ja 70 prosentin osalta maksetaan vero kulloinkin voimassa olevan pääomaveroprosentin mukaan.

Osuuskuntien enemmistöomistamat pörssiyritykset tarjoavat tuottotasoltaan varteenotettavan sijoitusvaihtoehdon. Sijoittamalla niihin tulee samalla edistyneeksi osuuskuntaryhmän menestystä kokonaisuudessaan ja sitä kautta omaa taloutta ja elinkeinoa.

Raha jää pyörimään omalle paikkakunnalle, omaan maakuntaan ja Suomeen

Maailmanlaajuisesti toimivassa markkinataloudessa yritystoiminnan yhteiskunnalliset vaikutukset ovat jatkuvan tarkkailun alla. Yrityksille asetetaan vaatimus hyvästä yrityskansalaisuudesta.

Osuustoimintaan tämä on rakennettu sisään jo alkumetreillä. Osuustoiminnan paikallisuus, suomalaisuus, sen myönteinen vaikutus maan aluetalouksiin sekä osuustoiminnallisten yritysten pyrkimys tasapainoiseen ja oikeudenmukaiseen sidosryhmien kohteluun ovat myönteisellä tavalla korostumassa. Osuuskunnissa pyörivä raha jää vireyttämään oman elämänpiirin elinvoimaa. Osuustoiminta on vastuullista suomalaista omistajuutta.

Osuuskunnan jäsenyyttä tulee hakea

Osuuskunnan jäsenyyttä haetaan kirjallisesti osuuskunnan hallitukselta. Hallitus päättää hakemusten hyväksymisestä tai hyväksymismenettelystä ja hyväksymisen edellytyksistä. Säännöissä voidaan määrätä, että hakemuksen hyväksymisestä päättää osuuskunnan tai edustajiston kokous tai hallintoneuvosto. Osuuskunnan ei ole pakko hyväksyä ketään jäsenekseen.

Osuuskunnan säännöissä voidaan määrätä, että jäseneksi on hyväksyttävä jokainen, joka täyttää säännöissä määrätyt jäsenyyden edellytykset. Tällöin säännöissä voidaan määrätä myös, että jäsenyys voidaan evätä, jos siihen on osuuskunnan toiminnan laadun tai laajuuden vuoksi tai muusta syystä erityistä aihetta. Osuuskunnan jäsenyys alkaa, kun hakemus on hyväksytty, jollei säännöissä toisin määrätä.

Osuuskunnan jäsen ei ole henkilökohtaisessa vastuussa osuuskunnan velvoitteista. Hän vastaa velvoitteista vain sijoittamallaan osuuspääomalla tai osuusmaksuvelvoitteella, mikäli se on suurempi kuin maksettu osuuspääoma. Tämä siinä tapauksessa, että osuuspääoma maksetaan vähitellen ja velvoitteesta osa on maksamatta.

Osuuskunnan hallituksen velvollisuus on ylläpitää osuuskunnan jäsenluetteloa. Tämä on olennaista, jotta tiedetään osuuskunnan jäsenet oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Jäsenluettelosta nähdään mm. osuuskunnan jäsenten jäsenosuuksien määrä ja niistä maksettu rahamäärä.

Osuuskuntiin verrattavat vakuutuksenottajien omistamat ja hallinnoimat keskinäiset vakuutusyhtiöt ja -yhdistykset ovat siinä suhteessa osuuskunnista poikkeavia, että niissä osakkuus syntyy vakuutuksen ottamisen kautta vakuutuksenottohetkellä. Eli jos vakuutusyhtiö tai -yhdistys myöntävät vakuutuksen, osakkuussopimus syntyy samalla hetkellä. Erillistä jäsenhakemusta ei tarvitse tehdä eikä erillistä pääomapanosta sijoittaa.

Omaan osuuskuntaan on syytä tutustua

On hyvä tietää, missä on mukana. Jäsenen on syytä tutustua omaan osuuskuntaan ja sen juridiseen pohjaan sekä osuustoiminnan arvomaailmaan. Kun tietää missä on mukana ja toimii aktiivisesti oman osuuskunnan kanssa, siitä tulee paitsi taloudellista myös sisällöllistä arvoa omaan elämään.

Osuuskuntalaki juridinen pohja

Yritystoiminta on varsin säädeltyä. Sen pohjana on paitsi yhteisöoikeuslain-säädäntö, myös vero-, ympäristö-, tilintarkastus- ja työlainsäädäntöä sekä lupamenettelyjä. Tämä tarkoittaa laajaa kirjoa lainsäädäntöä, jonka yrityksen johdon on hallittava.

Suurinta osaa lainsäädännöstä sovelletaan yrityksiin niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta. Esimerkiksi kirjanpito- ja tilintarkastuslakia sovelletaan kaikkiin yritysmuotoihin.

Yritykset ovat oikeushenkilöitä. Niitä varten on säädetty omat lakinsa, yhteisö-lait. Perusyhteisölakeja ovat osakeyhtiölaki, osuuskuntalaki ja laki avoimista ja kommandiittiyhtiöistä. Näiden lisäksi on joukko erityisyhteisölakeja kuten asunto-osakeyhtiölaki, vakuutusyhdistyslaki ja osuuspankkilaki.

Yhteisölain tarkoitus on määrittää oikeushenkilöä koskevat pelisäännöt eli oikeushenkilön perustaminen, toiminta ja purkaminen.

Osuuskuntalain tarkoitus on määrittää se, mikä on osuuskunta. Osuuskuntalaki on kirjoitettu selkeällä kielellä. Siihen kannattaa tutustua, koska siitä selviää paljon.

Osuuspankkilaki on tavallaan kirjoitettu täydentämään osuuskuntalakia pankkitoiminnan osalta. Osuuspankkitoiminnassa on huomioitava molemmat lait.

Vakuutusyhdistyslaki on osuuskuntalakiin nähden itsenäinen laki. Siinä ei viitata osuuskuntalakiin. Vakuutusyhdistyksen idea on toimia kuitenkin osuustoiminnallisesti eli se on vakuutuksenottajien omistama ja hallinnoima.

Osuustoiminnan käytössä on myös eurooppaosuuskuntalaki. Se antaa Euroopan unionin sisällä mahdollisuuden järjestää osuuskuntarakenteita yli valtiorajojen.

Asunto-osakeyhtiölaki on lähellä osuuskuntalakia, sillä perusajatus on pitkälti sama: osakkaat hallinnoivat asuntojansa samaan tapaan kuin jäsenet osuuskunnassa käyttävät sen palveluita ja hallinnoivat osuuskuntaansa.

Osuuskunnan sääntöihin tulee tutustua

Yleinen yhteisölaki on kirjoitettu yleiseen muotoon. Käytännössä yritys tarvitsee lain pohjalta laaditut alemmanasteiset pelisäännöt. Kaikissa yhteisölaeissa säädetään, että yrityksellä tulee olla säännöt tai yhtiöjärjestys.

Osuuskunnalla tulee olla säännöt. Sääntöjen laatimiseen on lain valtuutus ja velvoite. Osuuskuntalaissa ei ole kuin muutamia ehdottomia ja pakottavia määräyksiä osuuskunnalle. Osuuskunnan säännöissä voidaan määrätä paljosta. Toisaalta voidaan tyytyä siihen, mitä laissa sanotaan. Tämä ei kuitenkaan aina riitä. Siksi sääntöihin voidaan kirjoittaa yksityiskohtaisempia määräyksiä osuuskunnan toiminnasta - sellaisia, jotka poikkeavat lain olettamaisista säännöksistä. Poikkeaminen voi tapahtua vain lain sisällön puitteissa. Osuuskuntalaki ilmaisee tämän usein lauseella ”ellei säännöissä toisin määrätä”.

Säännöt on syytä lukea erityisen tarkkaan, sillä niitä on noudatettava, vaikka niihin ei olisi tutustunutkaan.

Tutustuminen ja yhteydenpito omaan osuuskuntaan

Osuuskuntaan kannattaa perehtyä muutoinkin. Osuuskunnan esitteet, nettisivut, tarinat ja historiikit saattavat antaa paljonkin lisävalaistusta yrityksestä. Osuuskunnalla on myös hallintohenkilöt, joista joku voi asua vaikka naapurissa. Parhaimmillaan jäsen huomaa nopeastikin, että osuuskunta on enemmän kuin yritys.

Osuuskunnan hyöty jäsenelle syntyy jatkuvassa kanssakäymisessä. Jäsenen säännöllinen asiointi ja palvelujen käyttö on kaiken yhteydenpidon perusta.

Lisäksi jäsen voi osallistua osuuskunnan kokoukseen, joka on yrityksen ylin päätöksentekijä. Jos osuuskunnassa on osuuskuntakokouksen sijaan edustajisto, hän voi osallistua edustajiston vaaleihin.

Edustajiston, hallintoneuvoston ja hallituksen jäsenet ovat suora linkki osuuskunnan päätöksentekoon. Heihin voi ja tulee ottaa yhteyttä, kun haluaa kysyä osuuskunnan asioista ja kertoa oman näkemyksen osuuskunnan kehittämisen suunnasta.

Osuuskunnan säännöistä ja vuosikertomuksista löytyy osuuskunnan juridinen pohja, toiminnalliset tavoitteet, taloudellinen tulos ja tulevaisuuden näkymät.

Osuuskunnat lähettävät myös jäsenpostia, joka kertoo osuuskunnan toiminnasta. Jäseniä informoidaan erityisesti osuuskunnan kokouksista, edustajiston vaaleista, tarvittavilta osin hallinnon päätöksistä, osuuskunnan palveluista ja niiden kehittämisestä.

Osuuskuntien usein varsin korkeatasoisissa julkaisuissa on tietoa osuuskunnan toiminnasta ja sen tarjoamista palveluista. Niissä on myös jäsenten tietoja, taitoja ja kansalaisvalmiuksia kehittäviä artikkeleita.

Sähköinen tiedonvälitys on tullut osuuskunnille tarpeeseen. Osuuskuntien verkkosivuilta löytyy usein varsin kattavasti tietoa osuuskunnan toiminnasta.

Osuuskunnat tarjoavat jäsenilleen myös seminaareja, kerhotoimintaa, juhlia sekä muuta oppimista ja yhdessäoloa.

Osuuskunnat julkaisevat paljon historioitaan ja historiikkejään. Ne antavat kaikille mukana oleville tietoa yrityksen kehityspolusta nykyään usein jo monen sukupolven yli. Niiden avulla saa tietoa myös koko toimialan, oman elinkeinon, paikkakunnan ja jopa laajemminkin Suomen kehityksestä. Niissä on mahdollista kertoa syvemmin osuuskunnan aatteellisesta tarkoituksesta, joka arkisessa aherruksessa ja asioinnissa saattaa jäädä taka-alalle.

Osuuskunnan talouden tunnuslukuja on syytä ymmärtää

Osuuskunnan talouden tunnuslukuja tulee ymmärtää. Ne ovat saatavissa yrityksen toimintakertomuksesta, tilinpäätöksestä ja taseesta. Näihin tutustuminen on käyttökelpoinen ja nopea tapa perehtyä yrityksen taloudelliseen tilanteeseen. Kun jäsenen intressi yritykseen on suuri, on hyvä tietää tarkastikin se, missä yritys taloudellisesti menee.

Opas yrityksen tilinpäätöksen lukemiseen löytyy Osuustoiminta-lehden verkkosivulta www.osuustoiminta.coop/ot

Sitoutuminen, yhteishenki ja arvot kuuluvat osuustoimintaan

Osuustoiminnan ideaan kuuluvat oikea sitoutuminen, eteenpäin vievä yhteishenki ja yhteistä perustaa luova arvopohja. Osuustoiminnassa pitää asenteen olla kohdallaan.

Sitoutuminen kuuluu asiaan

Jäsenen vastuuseen kuuluu, että hän noudattaa osuuskunnan sääntöjä ja käyttää osuuskunnan palveluita. Palvelujen käyttö ei ole läheskään kaikissa osuuskunnissa ehdoton velvollisuus, mutta jäsenuskollisuus kuuluu osuustoiminnan ideaan. Sillä jos jäsenet eivät käytä osuuskunnan palveluja, osuuskuntaa ei myöskään tarvita.

Sitoutuminen ei tarkoita sellaista sokeaa jäsenuskollisuutta, että kaikissa tilanteissa kyselemättä ollaan osuuskunnan toiminnassa mukana. Se tarkoittaa sitä, että omassa yrityksessä ollaan mukana paitsi hyvinä päivinä myös vääjäämättä joskus koittavina huonompina päivinä. Kun toiminta ei vastaa jäsenten odotuksia, sitoutumiseen kuuluu, että tuetaan tervehdyttämistoimenpiteitä ja tarvittaessa osallistutaan muutoinkin aktiivisesti yrityksen toiminnan saattamiseen jäsenistöä tyydyttävään kuntoon.

Omaan osuuskuntaan sitoutumisen vaatimus edellyttää, että osuuskunnalla on tarjottavana jäsenelle taloudellista hyötyä. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että esimerkiksi tuottaja-osuuskunnan pitäisi pystyä joka kuukausi maksamaan jäseneltä vastaanottamistaan tuotteista kilpailijoita paremman hinnan. Jäsenen on voitava edellyttää, että

1. osuuskunta pystyy pitkällä tähtäimellä tarjoamaan jäsenelle hänen osuuskunnalle toimittamistaan tuotteista kilpailukykyisen hinnan
2. turvaamaan sen, että jäsen saa kaikissa olosuhteissa tuottamansa lihan tai maidon myydyksi.

On koko ajan muistettava, mitä osuuskunnan jäsenelle tarkoittaa se, että osuustoiminnalla on suomalaisessa elinkeinoelämässä erittäin suuri merkitys ja vahva asema. Se on yksi oleellinen syy siihen, että tuottajaosuuskunta kykenee maksamaan jäsenelle hänen osuuskunnalle toimittamistaan tuotteista kilpailukykyisen hinnan ja että kauppa- ja palveluosuuskunnat pystyvät tarjoamaan jäsenelle tavaroita ja palveluita niin ikään kilpailukykyiseen hintaan. Mikäli Suomessa ei olisi tätä jäsenomisteista, osuuskunta-muotoista elinkeino- ja yritystoimintaa, on itsestään selvää, että maksimaalista pääoman tuottoa tavoittelevat osakeyhtiömuotoiset yritykset maksaisivat tuottajille mahdollisimman alhaista hintaa ja myisivät tuotteita ja palveluksia mahdollisimman korkeaan hintaan. Niille tällainen toiminta on luonteenomaista, eikä mitenkään lain vastaista tai muutoin tuomittavaa. Osakeyhtiölain mukaan osakeyhtiön ”toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille”. Tämän päämäärän toteuttamiseksi on aina pyrittävä esimerkiksi siihen, että yhtiölle hankittavasta raaka-aineesta maksetaan mahdollisimman vähän.

On hyvin tärkeätä koko ajan muistaa, että ilman osuuskuntamuotoisen voimakkaan yritystoiminnan tuomaa kilpailua, monien ihmisten taloudellinen asema ja turvallisuus olisivat nykyistä paljon heikommat. Useiden sukupolvien työn tuloksena luotu vahva suomalainen osuustoiminta on kyennyt osaltaan estämään toistumasta esimerkiksi 1930-luvulla valitettavan yleiset tilanteet, jolloin isännän velkaantuminen kauppiaalle vei talon vasaran alle. Kilpailu on raakaa. Kilpailukykyisen hinnan maksaminen ja kilpailukykyisten palvelujen tuottaminen pitkällä tähtäimellä edellyttää sitä, että osoittamalla uskollisuutta omaa osuuskuntaa kohtaan olemme turvaamassa sen, että osuustoiminta kilpailevana vaihtoehtona säilyy vahvana myös tulevaisuudessa. Osuustoiminnan kilpailijan leiriin siirtymällä sahaamme omaa oksaamme ja olemme raunioittamassa turvaksemme luotua osuustoiminnallista yritystoimintaa.

Sitoutuminen ei ole vain velvollisuuksia. Asia on myös toisin päin. Jäsenellä on oikeus käyttää yrityksensä palveluita ja oikeus osallistua sen päätöksentekoon. Usein osuuskunta tarjoaa jäsenilleen rahan arvoista koulutusta. Jäsenellä on myös oikeus osuuskunnan tuottamaan tulokseen, jota osuuskunnassa kutsutaan ylijäämäksi.

Jäsen ei ole henkilökohtaisessa vastuussa osuuskunnan taloudellisista sitoumuksista. Jäsen kyllä vastaa osuuskunnan velvoitteista sijoittamallaan riskipääomalla, jonka määrä vaihtelee melkoisesti eri osuuskunnissa.

Osuustoiminnan arvot ja periaatteet luovat kestävä perustan

Osuustoiminnan perustana ovat kansainvälisesti tunnustetut arvot ja periaatteet. Perustana olevia arvoja ovat omatoimisuus, omavastuisuus, demokratia, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, solidaarisuus, rehellisyys, avoimuus, yhteiskunnallinen vastuu ja muista ihmisistä välittäminen.

Osuustoiminnan periaatteet taas ovat suuntaviittoja arvojen toteuttamiseksi käytännössä. Näitä ovat vapaaehtoinen ja avoin jäsenyys, demokraattinen jäsenhallinto, jäsenten taloudellinen osallistuminen, itsenäisyys ja riippumattomuus, koulutus, oppiminen ja viestintä, osuuskuntien keskinäinen yhteistyö ja vastuu toimintaympäristöstä.

Yhteiskunta, jossa toimitaan, osuuskuntien toimiala ja markkinatilanne vaikuttavat siihen, minkälaisen käytännön tulkinta arvopohjasta ja periaatteista osuustoiminnassa tehdään.

Osuustoiminnan arvopohja on otettu huomioon osuuskuntalakia säädettäessä. Toimimalla osuuskuntalain puitteissa ja omaksumalla osuustoiminnan perusidean, osuuskunnalle on mahdollista löytää omaperäiset menestystekijät ja kilpailuedut.

Osuustoiminnan periaatteet ovat käypää tavaraa myös jatkossa. Ne viestivät ihmiskasvoisesta yritystoiminnasta. Ne viestivät myös jäsenen monipuolisesta suhteesta osuuskuntaan. Ne viestivät yhdessä yrittämisestä. Osuuskunnassa täytyy tulla toimeen ihmisten kanssa. Kyse on yhteispelistä.

Osuuskunta on yritys muiden joukossa. Sitä koskevat samat kilpailuolosuhteet kuin muitakin yrityksiä. Voi kuvainnollisesti sanoa, että siksi sen täytyy ulvoa sutena susien joukossa. Ehkä osuuskuntasusi ulvoo osuustoiminnan arvopohjan vuoksi kuitenkin astetta ihmisystävällisemmin. Kenties se voi toimia lauman omatuntona.

Asenne kohdallaan, yhteishenki välttämätöntä

Osuuskuntien toiminnan mittakaava ja taloudelliset vastuut ovat suuret. Onnistumisilla ja epäonnistumisilla on laajat vaikutukset. Osuustoiminta vaatii jäsenistöltä kypsää harkintaa ja rakentavaa asennetta – kuten minkä tahansa yrityksen omistaminen. Eryteisesti osuuskunnan hallinnossa toimivan on tunnettava vastuunsa ja tarkoin perehdyttävä työhönsä.

Yrityksellä ei ole saavutettua etua. Olemassaolon oikeutus on hankittava markkinoilta jatkuvasti. Yritystoiminta on eri asia kuin esimerkiksi etujärjestötoiminta. Yrityksellä ei ole varsinaisia vastapuolia, joilta voidaan vaatia etuja. Yrityksellä on oikeastaan vain myötäpuolia. Sen pitää tuottaa sellaiset palvelut ja tuotteet, että niitä halutaan markkinoilla sellaiseen hintaan, jolla niitä on mielekästä tuottaa. Kilpailijat ovat niitä samalla liiketoiminta-alueella toimivia yrityksiä, jotka tarjoavat ostajille samantyyppisiä tuotteita kuin oma yritys. Paras tapa hoitaa omat asiat on pitää tuotteet ja palvelut markkinoilla haluttavana.

Yritystoiminta poikkeaa yhdistystoiminnasta erityisesti siinä, että yhdistyksen toiminnassa saattaa olla vireämpiä ja vähemmän vireitä aikoja. Joskus yhdistys voi jopa uinua aikansa ja aktivoitua uudelleen. Yritystoiminnassa uinuminen merkitsee yrityksen suorituskyvyn laskua ja todellisena vaarana on vararikko.

Osuustoiminta on yhteistoimintaa ja se vaatii jäseniltään yhteishenkeä, joka näkyy sanoissa ja teoissa. Tämä on välttämätöntä, sillä osuuskuntalaissa on tehty mahdolliseksi suurenkin jäsenmäärän yhteistoiminta. Siinä on tehty helppoksi niin liittyminen kuin eroaminenkin. Yhtä helppoa ei ole yhteishengen ylläpitäminen. Jokaisella jäsenellä on tässä annettavaa. On vedettävä yhtä köyhtä.

Jäsenet huolehtivat osuuskunnan pääoman riittävydestä

Yrityksen pääomantarve ei riipu yritysmuodosta, vaan kaikki yritykset tarvitsevat toimiakseen omaa tai vierasta pääomaa - yleensä molempia. Ulkopuoliset rahoittajat eivät anna lainapääomaa, jos omistajat eivät ole sijoittaneet omaa pääomaa yritykseen.

Osuuskunnan omistaja, jäsen, on velvollinen sijoittamaan yritykseensä riskipääomaa. Pääomavälineitä on erilaisia. Ainoa pakollinen pääomaväline on osuusmaksu.

Osuusmaksulla jäsenyyden oikeudet

Osuus tuo kaikki jäsenen oikeudet. Keskeisimpiä oikeuksia ovat äänioikeus, oikeus osuuskunnan tuottamaan ylijäämään sekä säästöön osuuskunnan mahdollisessa purkutilanteessa.

Jäsenen on otettava vähintään yksi osuus ja maksettava siitä osuuskunnalle sen säännöissä määrätty osuusmaksu.

Yksi osuus on aina samansuuruinen. Laki ei määrää osuuden euromäärän ala- tai ylärajaa, vaan se on täysin osuuskunnan säännöissä määrättävissä.

Osuusmaksu on maksettava osuuskunnalle määräajassa yhtenä tai useampana eränä.

Tällainen yhden osuuden velvoite on tyypillistä palvelu- ja kuluttajaosuuskunnissa. Jäsen on velvollinen ottamaan ja maksamaan yhden osuuden ja tämän jälkeen jäsen voi käyttää osuuskunnan palveluja miten paljon tahansa ilman, että hänen pitää ottaa lisää osuuksia.

Säännöissä voidaan määrätä, että osuuskunnan jäsenellä on velvollisuus ottaa useita osuuksia osuuskuntaan liittymisen yhteydessä tai jäsenyyden aikana ja että tällainen velvollisuus voi vähentyä jäsenyyden aikana. Säännöissä on silloin säädettävä, miten tämä määräytyy. Tällainen on tyypillistä tuottajaosuuskunnissa ja se tapahtuu yleensä osuuskunnan palvelujen käytön suhteen. Eli mitä mittavammin toimittaa raaka-ainetta osuuskunnan jalostettavaksi ja markkinoitavaksi, sitä enemmän osallistuu yrityksen pääomahuoltoon.

Tuottajaosuuskunnassa jäsenellä voi olla yhdessä osuuskunnassa kiinni osuuspääomaa eri muodoissa kymmeniä tuhansia euroja. Kun osuuksia on tyypillisesti useissa osuuskunnissa, yhteenlasketut osuusmaksut voivat nousta jopa yli 200 000 euroon. Kuluttaja- ja palveluosuuskunnissa osuuksia otetaan yleensä yksi ja sen hinta vaihtelee tyypillisesti muutamasta kymmenestä eurosta noin sataan euroon.

Osuusmaksu on pakollinen, mutta osuuskunnalla voi olla muitakin omanpää-omanehtoisia välineitä. Osuuskunnan oma pääoma jaetaan:

- 1) osuuspääomaan;
- 2) lisäosuuspääomaan;
- 3) sijoitusosuuspääomaan;
- 4) ylikurssirahastoon;
- 5) arvonkorotusrahastoon;
- 6) käyvän arvon rahastoon;
- 7) vararahastoon;
- 8) ylijäämään tai tappioon; sekä
- 9) pääomalainoihin.

Osuuskunta ei yleensä käytä kerralla kaikkia pääomavälineitä vain vaan osaa.

Lisäosuudet voivat tulla kysymykseen

Osuuskunnan säännöissä voidaan määrätä, että osuuskunta voi antaa myös lisäosuuksia. Lisäosuuteen ei liity äänioikeutta osuuskunnan kokouksessa.

Sijoitusosuudet on tarkoitettu tuottamaan

Säännöissä voidaan määrätä, että osuuskunta voi antaa myös sijoitusosuuksia. Niistä on maksettava osuuskunnalle säännöissä määrätty sijoitusosuusmaksu.

Sijoitusosuudet ovat "osakeyhtiömäinen" osuuskunnan pääoman hankintatapa ja se antaa mahdollisuuden jäsenistölle osallistua myös sijoittajaintressillä osuuskunnan pääomahuoltoon. Sääntöjen sen salliessa myös muutkin kuin jäsenet voivat ottaa sijoitusosuuksia.

Osuusmaksun korottamistavat

Osuusmaksua voidaan korottaa maksua vastaan (*maksullinen korotus*) tai maksutta (*rahastokorotus*) taikka osittain maksua vastaan (*sekakorotus*). Rahastokorotus ja sekakorotus voidaan toteuttaa myös siten, että osuuskunta antaa uusia osuuksia, lisäosuuksia tai sijoitusosuuksia. Osuusmaksun korotuksesta päättää osuuskunnan kokous.

Maksullinen korotus toteutetaan siten, että osuusmaksua koskevaa sääntöjen määräystä muutetaan ja jäsenet veloitetaan maksamaan osuuskunnalle korotuksen määrä siten kuin säännöissä määrätään.

Rahastokorotus toteutetaan siten, että osuusmaksua koskevaa sääntöjen määräystä muutetaan tai sääntöjä muuttamatta annetaan uusia osuuksia ja jakokelpoista ylijäämää siirretään jäsenen osuusmaksuksi vastaavassa suhteessa kuin jäsenille voidaan jakaa ylijäämää tämän lain ja sääntöjen mukaan.

Sekakorotus toteutetaan siten, että osuusmaksua koskevaa sääntöjen määräystä muutetaan tai sääntöjä muuttamatta annetaan uusia osuuksia ja korotuksesta suoritetaan osa rahastokorotuksena ja osa maksullisena korotuksena.

Liittymismaksut

Säännöissä voidaan määrätä, että jäsenen on suoritettava osuuskunnalle liittymismaksu silloin, kun jäsenyys alkaa tai kun jäsenen osuuksien lukumäärää lisätään.

Osuuskunnan liikkeellelähtö voi olla varsin suuri taloudellinen ponnistus. Jos rahaa kerätään osuuskuntaan vain osuuspääomana, myöhemmin mukaan liittyvät pääsevät kohtuuttomasti hyötymään aikaisemmin liittyneiden toiminnasta. Palautuskelvottomalla (ja käytännössä useimmiten myös palautuskelpoisella) liittymismaksulla osuuskunta saa samalla pysyvää omaa pääomaa sisään. Osuuden netto-omaisuus jäsentä kohden voi olla vaikkapa 10.000 euroa, mutta osuusmaksu vain 100 euroa. Liittymismaksulla tasataan tätä eroa. Liittymismaksulla myös katetaan liittymisestä koituvia kuluja.

Liittymismaksu voi olla palautettava tai palautuskelvoton. Yleensä sitä ei palauteta.

Osuusmaksun saa takaisin

Osuus- ja lisäosuusmaksut ovat palautuskelpoisia. Sijoitusosuutta ei palauteta vaan se on myytävä edelleen, jos siitä haluaa luopua. Tässä suhteessa se on kuin osakeyhtiön osake.

Osuusmaksun saa takaisin, kun jäsen eroaa osuuskunnasta tai kun osuuskunta puretaan. Osuuskunnan velkojan suojaksi laissa on kuitenkin määräyksiä siitä, että näin ei ole automaattisesti. Jos osuuspääomat ovat tappiollisella toiminnalla jo syöty, jäsen ei saa osuuspääomaansa takaisin.

Osuusmaksuja ei saa yleensä heti takaisin. Yleensä osuusmaksun saa takaisin eroamista seuraavan tilivuoden jälkeen. Osuuskunnilla on tosin sääntöjen sen salliessa mahdollisuus pikapalautukseen. Silloinkin velkojain suoja on otettava huomioon.

Osuusmaksujen siirto on mahdollinen

Jollei osuuskunnan säännöissä toisin määrätä, osuusmaksut voidaan siirtää jäseneltä toiselle. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi maatilän sukupolvenvaihdoksen yhteydessä.

Itse jäsenyyttä ei voi siirtää, mutta se, jolle osuudet on siirretty, yleensä aina hyväksytään osuuskunnan jäseneksi.

Sijoituksessa on riskinsä

Osuuspääoma on yritystoimintaan tehty riskisijoitus. Osuuskuntien konkurssit ovat harvinaisia, mutta tällaisessa äärimmäisessä tilanteessa jäsen menettää osin tai kokonaan sijoittamansa osuuspääoman.

Kohtuullinen osuuspääoman korko

Osuuspääoma ei ole ilmainen tuotannontekijä osuuskunnalle, vaan sille kuuluu maksaa korvaus. Kohtuullinen osuuspääoman korko on osuustoiminnan periaatteiden mukainen. Pääomalle maksetaan se, mitä pääomalle kuuluu maksaa, ei enempää, mutta ei toisaalta vähempääkään.

Pääomalla tulee olla hinta, jotta voidaan saada oikeat suhteet arvioida toiminnan tehokkuutta ja kannattavuutta. Jos maksetaan vain lopputuotteelle, hyöty ei kohtaannu täysin oikeudenmukaisesti. Korvauksella tulee olla oikea nimi ja kohde.

Kun jäsen sijoittaa huomattaviakin summia osuuskuntaan, jäsenellä saa ja pitääkin olla odotuksia osuuspääoman korkoon. Koron määrää tulee arvioida riskin mukaan.

Lähtökohta on, että lisäosuudelle ja sijoitusosuudelle maksetaan käypä markkinakorko. Tällä houkuttimella yritys saa rahaa sisään lisäosuuksien ja sijoitusosuuksien muodossa. Korkoa voidaan maksaa, jos osuuskunta on kannattava. Tämä on riskisijoitus, joka on vapaaehtoinen. Korkoa on maksettava riittävästi, jotta on olemassa riittävä houkutin rahan saamiseksi sisään yritykseen. Korko on se hyvitys, jota käytetään houkuttimena.

Lisäosuuspääoma ja sijoituspääoma eivät tuo oikeutta omaisuuteen purkutilanteessa, ellei säännöissä toisin määrätä.

On mahdollista, että jäsen lainaa rahaa osuuskunnalle, jolloin kyse on vieraan pääoman ehdoin tapahtuvasta lainasta. Tämä on verrattavissa siihen, että osuuskunta lainaa rahaa pankista. Meijerissä kyse voi olla siitä, että esimerkiksi maidon jälkitilin maksua lykätään. Jäsenet voivat näin rahoittaa osuuskuntaansa. Tämä perustuu osuuskunnan ja jäsenen väliseen sopimukseen. Tämän rooli ei ole enää niin merkittävä kuin ennen. Uusissa pienosuuskunnissa tämä voi tulla kyseeseen, kun yritys tarvitsee pääomaa.

Pörssisijoitukset osuuskuntataustaiseen yritykseen

Osuuskunnat ovat pääomien saamiseksi yhtiöittäneet toimintojaan ja vieneet yhtiötään pörssiin. Näin osuuskunnat voivat olla muiden sijoittajien rinnalla enemmistöomistajia pörssinoteeratuissa yrityksissä. Onko osuuskunnan jäsenellä juridinen tai moraalinen velvoite ostaa näiden yritysten vapaasti vaihdettavia osakkeita ja näin sijoittaa ns. omaan yritykseen?

Mitään juridista velvoitetta jäsenellä ei tähän ole. Osakkeisiin sijoittamista on syytä arvioida yleisin perustein eli niin kuin yleensäkin arvioidaan pörssisijoit-

tamista. On tietenkin varsin myönteistä, että ”oman” yhtiön osakkeisiin kohdistuu kysyntää ja osuuskuntaa lähellä olevalla yrityksellä on mahdollisuus kerätä pääomaa markkinoilta ja täyttää tehtävänsä kaikkien pörssiyrityksen osakkeenomistajien yhteiseksi hyödyksi.

Osuuskunnan hallinnointi on jäsenten asia

Osuuskunnan hallinnointi kuuluu osuuskunnan jäsenille. Jäsenet osallistuvat osuuskunnan kokoukseen tai valitsevat osuuskunnalle edustajiston. Nämä taas valitsevat hallituksen taikka hallintoneuvoston, jos sellainen kuuluu valita. Toimitusjohtaja johtaa osuuskunnan päivittäistä toimintaa hallituksen antamien suuntaviivojen mukaisesti.

Osuuskunnan edustajiston, hallituksen ja hallintoneuvoston jäsenet ovat osuuskunnan jäsenen yhteys osuuskuntaan. Heiltä voi kysyä ja heille voi tehdä aloitteita osuuskunnan asioissa.

Osuuskunnan kokous

Jäsenet käyttävät päätösvaltaansa osuuskunnan asioissa osuuskunnan kokouksessa.

On tärkeää, että osuuskunnan jäsenet osallistuvat osuuskunnan kokoukseen. Laaja osallistuminen tuo tukevan selkänöjan osuuskunnan päätöksenteolle ja toiminnalle.

Osuuskunnan kokouksesta on varsin tarkoin määrätty laissa.

Varsinainen osuuskunnan kokous pidetään viimeistään kuuden kuukauden tai säännöissä määrätyn lyhyemmän määräajan kuluessa tilikauden päättymisestä. Kokouksessa on esitettävä tilinpäätös ja tilintarkastuskertomus (mikäli osuuskunnassa toimitetaan tilintarkastus – aivan pienissä ei tarvita) sekä, jos osuuskunnalla on hallintoneuvosto, sen lausunto tilinpäätöksestä. Kokouksessa on päätettävä:

- 1) tuloslaskelman ja taseen sekä emo-osuuskunnassa myös konsernituloslaskelman ja konsernitaseen vahvistamisesta;
- 2) toimenpiteistä, joihin vahvistetun taseen ja emo-osuuskunnassa konsernitaseen mukainen ylijäämä tai tappio antaa aihetta;
- 3) vastuuvapauden myöntämisestä hallituksen jäsenille, hallintoneuvoston jäsenille ja toimitusjohtajalle tilikaudelta; sekä
- 4) muista asioista, jotka osuuskuntalain tai osuuskunnan sääntöjen mukaan kuuluvat varsinaiselle kokoukselle.

Kokouksessa on myös valittava hallituksen jäsenet ja mahdolliset tilintarkastajat, jos heitä ei ole sääntöjen mukaan valittava toisessa varsinaisessa kokouksessa tai asetettava muussa järjestyksessä.

Ylimääräinen osuuskunnan kokous on pidettävä, jos hallitus tai hallintoneuvosto katsoo siihen olevan aihetta. Ylimääräinen kokous on myös pidettävä, jos tilintarkastaja tai jäsenet, jotka edustavat vähintään kymmenesosaa tai säännöissä määrättyä pienempää osaa jäsenten koko äänimäärästä, kirjallisesti sitä vaativat ilmoittamansa asian käsittelyä varten.

Jokaisella jäsenellä on oikeus osallistua osuuskunnan kokoukseen ja käyttää siellä puhevaltaa.

Jäsen käyttää oikeuttaan osuuskunnan kokouksessa henkilökohtaisesti. Jäsen voi käyttää oikeuttaan myös asiamiehen välityksellä, jollei säännöissä rajoiteta sitä.

Jäsenellä on kokouksessa yksi ääni kaikissa osuuskunnan kokouksessa käsiteltävissä asioissa (ei kuitenkaan jääviystilanteissa). Säännöissä voidaan kuitenkin määrätä, että jäsenillä on erisuuruinen äänimäärä. Jäsenen äänimäärä saa olla suurempi kuin kymmenen kertaa toisen jäsenen äänimäärä vain sellaisessa osuuskunnassa, jonka sääntöjen mukaan jäsenten enemmistön on oltava osuuskuntia tai muita oikeushenkilöitä.

Hallitus kutsuu osuuskunnan kokouksen koolle. Jos osuuskunnalla on hallintoneuvosto, säännöissä voidaan määrätä, että hallintoneuvosto kutsuu kokouksen koolle.

Kutsu osuuskunnan kokoukseen toimitetaan aikaisintaan kahta kuukautta ja viimeistään viikkoa ennen kokousta

Jäsenellä on oikeus saada haluamansa asia osuuskunnan kokouksen käsiteltäväksi, jos hän kirjallisesti sitä vaatii hallitukselta niin hyvissä ajoin, että asia voidaan sisällyttää kokoukstuun.

Jos osuuskunnan kokouksessa käsitellään tilinpäätöstä, tilinpäätöstä koskevat asiakirjat tai niiden jäljennökset on pidettävä vähintään viikon ajan ennen kokousta osuuskunnan pääkonttorissa jäsenten nähtävinä ja viivytyksettä lähetettävä jäsenelle, joka sitä pyytää. Jos kokouksessa käsitellään osuuskunnan sulautumista toiseen osuuskuntaan, jakautumista tai osuuskunnan muuttamista osakeyhtiöksi, tilinpäätösasiakirjat on pidettävä nähtävinä vähintään kuukautta ennen kokousta.

Osuuskunnan kokous valitsee kokouksen puheenjohtajan, jollei säännöissä toisin määrätä. Lisäksi kokouksen on valittava vähintään yksi pöytäkirjantarkastaja, jos kaikki edustettuina olevat jäsenet ja jäsenten edustajat eivät allekirjoita pöytäkirjaa.

Kokouksessa on oltava nähtävänä jäsenluettelo, jossa on mainittava myös jäsenen äänimäärä ja sen määräytymisperuste, jos jäsenellä voi sääntöjen mukaan olla useita ääniä.

Hallituksen ja toimitusjohtajan on osuuskunnan kokouksessa jäsenen pyynnöstä annettava tarkempia tietoja sellaisista seikoista, jotka saattavat vaikuttaa osuuskunnan tilinpäätöksen ja taloudellisen aseman tai muun kokouksessa käsiteltävän asian arviointiin. Tietojen antamisen edellytyksenä on, että hallitus voi katsoa sen käyvän päinsä osuuskunnalle olennaista haittaa tuottamatta.

Pääsääntönä on, että osuuskunnan kokouksessa ei saa tehdä päätöstä, joka on omansa tuottamaan jäsenelle tai muulle henkilölle epäoikeutettua etua toisen jäsenen tai osuuskunnan kustannuksella.

Osuuskunnan kokouksen päätökseksi tulee se mielipide, jota kannattaneilla jäsenillä on enemmän kuin puolet annetuista äänistä.

Sääntöjen muuttamisesta päättää osuuskunnan kokous. Pääsäännön mukaan päätös on pätevä, jos sitä kannattavat jäsenet, joilla on vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

Kaikkien jäsenten yksimielinen päätös mahdollista pienissä osuuskunnissa

Jäsenet voivat yksimielisinä päättää osuuskunnan kokoukselle kuuluvasta asiasta myös ilman kokousta. Päätös on tehtävä kirjallisesti ja se on päivättävä ja vähintään kahden jäsenen allekirjoitettava. Tämä tulee kyseeseen käytännössä vain pienosuuskunnissa.

Edustajisto vaihtoehto osuuskunnan kokoukselle

Osuuskunnan säännöissä voidaan määrätä, että jäsenten päätösvaltaa joko kaikissa tai joissakin asioissa käyttää osuuskunnan kokouksen sijasta jäsenten valitsema edustajisto.

Etenkin suurissa jopa satojen tuhansien jäsenten osuuskunnissa ei voida käytännön syistäkään ajatella, että jäsenet kokoontuisivat yhteiseen osuuskuntakokoukseen.

Osuuskunnan säännöissä määrätään, miten edustajisto asetetaan, edustajiston tehtävät, siihen valittavien jäsenten lukumäärä ja toimikausi sekä edustajiston täydentäminen tapauksessa, jossa siihen valitun toimi päättyy kesken toimikauden.

Edustajisto on aina valittava suhteellista vaalitapaa noudattaen.

On tärkeää, että jäsen äänestää edustajiston vaalissa. Siinä on kyse jäsen-demokratiasta eli osuuskunnan ydinkysymyksestä. Siinä on kysymys jäsenen kannan ottamisesta osuuskunnan kehityssuuntaan. Käytännössä olisi hyvä ja tarpeellista, että ehdokkaan käsitykset osuuskunnan kehittämislinjasta olisivat etukäteen äänestäjien tiedossa.

Hallitus ja hallintoneuvosto

Osuuskunnalla on oltava hallitus, jonka tehtävä on yleinen eli se huolehtii kaikin puolin yrityksen asianmukaisesta toiminnasta. Hallitukseen kuuluu vähintään yksi ja enintään seitsemän jäsentä, jollei säännöissä toisin määrätä.

Säännöissä voidaan määrätä, että osuuskunnalla on hallintoneuvosto. Hallintoneuvostossa on vähintään kolme jäsentä ja heidät valitsee joko osuuskunnankokous tai edustajisto. Hallintoneuvosto valvoo hallituksen ja toimitusjohta-

jan hoitamaa osuuskunnan hallintoa ja antaa varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle lausunnon tilinpäätöksestä.

Säännöissä voidaan määrätä myös muista osuuskunnan toimielimistä. Tällaisille elimille ei voida kuitenkaan antaa osuuskunnan tai edustajiston kokoukselle, hallitukselle, toimitusjohtajalle tai hallintoneuvostolle kuuluvia tehtäviä.

Jäsenet viime kädessä kantavat vastuun yrityksen toiminnasta. Heidän on valittava sellainen hallinto, joka hoitaa tehtävänsä menestyksellisesti. Sanotaan, että jos osuustoiminnallinen yritys tekee tappiota yhden vuoden, se voi olla toimitusjohtajan vika. Jos tappiota tulee kaksi - kolme vuotta peräkkäin, se on jo hallituksen vika. Mutta jos tappiota tulee useita vuosia peräkkäin, se on jo jäsenistön vika, kun ei ole valinnut sellaista johtoa, joka ongelmat selvittäisi.

Jäsenen oikeus tiedonsaantiin

Osuuskunnan jäsenellä on oikeus tiedonsaantiin osuuskunnastaan. Se ei kuitenkaan ole rajoittamatonta vaan säädeltyä.

Osuuskunnan hallituksen ja hallintoneuvoston ja näiden mahdollisesti asettamien sivuelinten, työryhmien ym. pöytäkirjat liitteineen eivät ole julkisia.

Osuuskunnankokouksen ja edustajiston pöytäkirjat liitteineen sen sijaan ovat julkisia jäsenille.

Valmiudet osuuskunnan hallintohenkilöksi

Osuuskunnan jäsenen on suhtauduttava täydellä vakavuudella siihen vaihtoehtoon, että hän asettuu ehdolle ja hänet myös valitaan osuuskunnan edustajistoon, hallintoneuvostoon tai hallitukseen.

Kukapa tehtäviä hoitaisi, jos ei yrityksen omistaja, jäsen, jolla on suurin intressi asiaan.

Pienissä yrityksissä voi olla hyvinkin mahdollista, että pian liittymisen jälkeen tulee valituksi hallintotehtävään.

Osuuskunnan hallinnossa toimitaan osuuskunnan tavoitteiden puolesta. Siellä ei olla minkään osuuskunnan sisäisen eturyhmän edustajana. Tämä on olennaista osuuskunnan menestykselle, sillä jos hallinnon henkilöt eivät ole osuuskunnan ja jäsenistön kokonaisedun puolella, kuka sitten on?

Jäsenmäärältään ja liikevaihdoltaan isoissa yrityksissä voidaan hallitustyöskentelyssä käyttää myös ulkopuolisia hallitusammattilaisia. Laki ei estä niiden käyttöä pienissäkään yrityksissä, mutta se on harvinaista.

Osuuskunnan hallintoon tullaan valituksi jäsenistön luottamuksen varassa. Jäsenen pitää asettua ehdolle ja saada kannatusta tehtävään osuuskuntakokouksessa tai edustajiston vaaleissa. Usein osuuskunnan johto tarkkailee jäsenkunnasta aikaansa seuraavia ja kyvyiltään yritystoiminnan johtoelimiin soveltuvia henkilöitä. Erityisesti etsitään ja rohkaistaan nykyään naisia ja nuoria. Tavallisesti ensin tullaan valituksi edustajistoon, sieltä hallintoneuvostoon ja edelleen hallitukseen.

Osuuskunnat tarvitsevat tehokasta omistajahallintoa. Osuuskunnan hallinnossa olemisen tarkoittaa vakavaa työtä ja kouluttautumista. Se edellyttää sitoutumista, riittävää ajankäyttöä ja osaamista. Se merkitsee vastuutakin, mutta vastuun kantaminen ei ole ylivoimaista. Korvausvastuu seuraa vain tahallisuudesta ja huolimattomuudesta. Huolellisen miehen tavoin toimien, kuten lakikielellä asia ilmaistaan, ei ole erityistä huolta.

Eli hallintohenkilön työtä ei kannata kavahtaa. Normaalilla terveellä järjellä selviää. Kaikkea ei tarvitse osata valmiiksi, sillä nykyaikaiset osuuskunnat tarjoavat hallintohenkilöilleen oppimateriaalia ja koulutusta. Pellervon hallintohenkilöille tarkoitetut oppimateriaalit, kurssi ja seminaarit ovat kaikkien saatavilla.

Etenkin uuden hallintohenkilön kannattaa keskustella koulutustarpeista ja mahdollisuuksista osuuskunnan johdon kanssa. Modernissa osuuskunnassa hallinnon jäsenellä on kouluttautumisvelvoite.

Osuuskunnan hallintohenkilö kehitty osuuskunnan mukana. Paitsi paksunahkaisuutta eli kykyä toimia paineisessa ympäristössä, työssä kehitty myös osaamista ja kansalaistaitoja, joista on moninaista hyötyä ja jotka antavat sisältöä elämään.

Yrityksillä on tukeaan järjestöjä, jotka edistävät eri keinoin niiden toimintaedellytyksiä. Osuuskunnan hallintotehtävät voivat johtaa monenlaisiin valtakunnallisiin ja kansainvälisiin järjestötehtäviin. Ne voivat avata uuden ja mielenkiintoisen väylän vaikuttaa yritystoiminnan toimintaedellytyksiin ja osuuskuntien jäsenten asioiden edistämiseen. Tämä vaatii valmiuksia ja harrastuneisuutta. Se on paljolti itsestä kiinni.

Osuuskunnasta eroaminen, erottaminen ja osuusmaksun palautus

Jäsenellä on oikeus erota osuuskunnasta ilmoittamalla siitä kirjallisesti osuuskunnalle. Säännöissä voidaan määrätä, että jäsen saa erota vasta määräajan kuluttua jäsenyyden alkamisesta. Määräaika voi olla enintään kolme vuotta.

Jäsen voidaan erottaa osuuskunnasta, jos hän on laiminlyönyt jäsenyydestä johtuvan velvollisuutensa. Säännöissä voidaan määrätä myös muista erottamisperusteista.

Osuuskunnasta voi erota

Osuuskunnan yksi erityinen piirre on, että siitä voi erota. Jäseneksi pääseminen on osuuskunnan hyväksymisen varassa, mutta jäsen voi koska tahansa erota. Kirjallinen ilmoitus riittää. Liittymisen ja eron välinen karenssiaika voi olla enimmillään kolme vuotta. Tällä estetään joukkoeroamiset ja yrityksen kaatumisen sen toiminnan alkumetreillä. Karenssista tulee määrätä yrityksen säännöissä, muuten sitä ei ole.

Osuuskunnasta voidaan erottaa

Erottaminen on myös erityinen piirre osuuskunnassa. Osuuskuntalaisissa on kerrottu erottamisperuste: jäsen ei ole täyttänyt osuusmaksu- tai muita velvoitteitansa. Säännöissä voidaan määrätä muista erottamisperusteista, mm. erottaminen siinä tapauksessa, että jäsen ei käytä hyväkseen osuuskunnan palveluksia tai että hän aiheuttaa osuuskunnalle vahinkoa taikka että jäsen on menettänyt oikeustoimikelpoisuutensa. Jos jäsen erotetaan osuuskunnasta, karenssiaikaa ei noudateta.

Tuottajaosuuskunnan sääntöihin on yleensä kirjoitettu, että jos jäsen ei käytä osuuskunnan palveluita, hänet voidaan erottaa. Periaate on, että ne ovat osuuskunnan jäseniä, jotka käyttävät osuuskunnan palveluja ja täyttävät jäsenen velvollisuudet.

Voi olla ongelmallista, jos osuuskunnan tuottoja menee vaikkapa osuuspääoman koron muodossa sellaiselle jäsenelle, joka on aktiivituotantonsa jo lakauttanut eikä ole enää osallistunut osuuskunnan raaka-ainetoimituksiin. Asia muuttuu toiseksi, jos osuuskunta tarvitsee ulkopuolista pääomaa esimerkiksi investointeihinsa. Tällöin vanhat osuuspääomat voivat olla tarpeeseen. Asia on aina pohdittava osuuskunnan hallinnossa.

Voi myös olla ongelmallista, että osuuskunnan asioissa äänivaltaa käyttävät ne, jotka eivät enää asioi osuuskunnan kanssa. Periaatteena on, että aktiivijäsenet päättävät osuuskunnan asioista, koska heillä on juuri se intressi, minkä vuoksi osuuskunta on olemassa.

Passiivisten jäsenten erottaminen on paremminkin hallituksen velvollisuus kuin oikeus.

Ensin osuuskunta lähettää yleensä kirjeen ja pyytää vapaaehtoista eroa. Vasta tämän jälkeen turvaudutaan erottamiseen.

Osuusmaksun saa takaisin

Kun jäsenyys osuuskunnassa on päättynyt, entisellä jäsenellä on oikeus saada osuusmaksunsa takaisin. Edellytys on, että osuuskunnalla on jakokelpoista ylijäämää. Tavallisesti niitä on.

Kun on kysymys oman pääoman ehtoisen pääoman palauttamisesta, osuuskuntalaki ottaa huomioon velkojain suojan. Palauttamisen täytyy tapahtua siten, että osuuskunnan velkojien oikeutta ei loukata.

Velkojan suojaa palvelee, että pääsääntöisesti osuusmaksuja ei saa palauttaa heti, vaan palautuksella on odotusvuosi. Jos osuuskunnasta eroaa, osuus-pääoman saa takaisin vasta eroamisvuoden tilikauden päättymistä seuraavan tilivuoden päätyttyä. Odotusvuosi turvaa osuuskuntaa pääoman jyrkiltä heilah-teluilta.

Osuuskunnan säännöillä voidaan antaa mahdollisuus osuusmaksun pikapalautukseen. Tämäkin edellyttää, että yrityksellä on jakokelpoisia varoja ta-seessaan. Osuuskunta saa palauttaa pikapalautuksena korkeintaan 10 prosenttia osuuspääomasta.

Osuuspankit ja -kaupat voivat käyttää pikapalautuksen mahdollisuutta, koska jäsenkohtainen osuusmaksu on niissä verraten pieni yritysten varoihin nähden.

Osuusmaksun palautusta voidaan myös lykätä. Lykätty palautus merkitsee, että osuuskunta voi säännöillensä määrätä, että palautusaika on pidempikin kuin normaalitapauksessa oleva yhdestä vajaaseen kahteen vuoteen. Osuuskunta voi tällä tavoin turvata maksuvalmiuttansa.

Osuuskunnan purkaminen

Osuuskunta voidaan myös purkaa. Osuuskuntalaista ja osuuskunnan säännöistä selviää, miten osuuskunnan omaisuuden säästö tässä tapauksessa jaetaan. Se voidaan jakaa tasan osuuskunnan jäsenten kesken tai osuuskuntien mukaan. Säännöissä saattaa olla määräys, että omaisuus annetaan muille kuin jäsenille, esim. yleishyödylliseen tarkoitukseen. Tämä kuvastaa hyvin sitä, että osuuskunta on jäsenpalvelujen tuottamista varten, ei sijoitetun pääoman tuottoa eikä osuuskunnan omaisuusmassan kasvattamista jäsenille ja-kamista varten.

Osuuskunnan konkurssi ja velkasaneeraus

Osuuskunnan jäsen menettää osin tai kokonaan osuuspääomasijoituksensa osuuskunnan vararikossa eli konkurssissa. Osuuskunnan jäsen ei vastaa muutoin osuuskunnan velvoitteista.

Jos osuuskunnan jäsenellä on jäänyt tilityshintasaamisia osuuskunnalta, nämä yleensä menetetään.

Jos osuuskunta päätyy velkasaneeraukseen, jäsen saattaa menettää osittain sijoittamansa osuuspääoman. Osuusmaksuja ei palauteta velkasaneerauksen aikana.